

БУЛІНГ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Булінг (bullying, від англ. bully — хуліган, забіяка, задирака, грубіян, насильник) визначається як утиск, дискримінація, цькування. Цей термін означає тривалий процес свідомого жорстокого ставлення (фізичного і психічного) з боку дитини або групи до іншої дитини або інших дітей.

Форми булінгу можуть бути різними:

- ✿ систематичні кепкування з будь-якого приводу (від національності до зовнішнього вигляду);
- ✿ фізичні і психічні приниження;
- ✿ різного виду знущання;
- ✿ бойкот та ігнорування;
- ✿ псування особистих речей;
- ✿ кібербулінг, тобто знущання з використанням електронних засобів комунікації.

Характеристика агресорів

Д. Ольвеус визначає такі типові риси учнів, схильних ставати агресорами:

- ✿ відчують сильну потребу панувати і підпорядковувати собі інших учнів, домагаючись таким шляхом своїх цілей;
- ✿ імпульсивні і легко приходять в ярість;

- ✱ часто зухвало і агресивно поведуться по відношенню до дорослих, включаючи батьків і вчителів;
- ✱ не відчувають співчуття до своїх жертв;
- ✱ якщо це хлопчики, то вони зазвичай фізично сильніше за інших хлопчиків.

Дослідник виділив наступні *мотиви* діяльності агресорів:

- ✱ бажання мати владу і домінувати над іншими учасниками групи;
- ✱ у зв'язку з особливостями сімейного виховання, такі діти володіють високим рівнем агресивності: успішні агресивні дії дозволяють їм відчувати задоволення;
- ✱ агресор може отримувати від жертви підкріплення насильницьких дій у вигляді грошей або цінних предметів;
- ✱ агресивна поведінка в багатьох класах гарантує високий соціальний статус у групі;
- ✱ контроль інших шляхом фізичного впливу або вербального залякування;
- ✱ низький рівень емпатії;
- ✱ в дитинстві часто були свідками агресивних моделей поведінки;
- ✱ озлоблені та мстиві; неадекватно сприймають дії інших як ворожі та загрозливі;
- ✱ виховувались в родині з бідними моделями комунікації з іншими людьми;
- ✱ мають більші шанси опинитись в асоціальній або кримінальній групі;
- ✱ мають досвід негативної моделі вирішення конфліктів батьками;
- ✱ вважають, що агресія – єдиний шлях підвищити свою самооцінку;
- ✱ страждають від фізичного та емоційного насильства вдома;

Характеристика жертв булінгу

Тривалий стан тривоги може призвести до різних психічних розладів: депресії, неврозів та фобій.

Крім того, постійна тривожність викликає різноманітні поведінкові порушення – адиктивну, суїцидальну, антисоціальну, аутичну поведінку особистості.

Часто, у жертв булінгу розвиваються різного роду адикції – алкогольна, наркотична, тютюнова, які сприяють зменшенню тривоги та психологічної напруги.

Невчасна або некомпетентна допомога жертвам булінгу призводить до тяжких порушень поведінки, вкрай до делінквентної, коли особа з категорії «жертв» переходить до категорії «агресорів».

Тривале знуцання та цькування помітно впливає на комунікативну сферу особистості. Так, у жертв булінгу спостерігається розпад комунікативних вмінь, відсутність бажання або страх спілкуватися з іншими. Вкрай негативними наслідками тривалого булінгу є порушення функцій мовлення – втрата здатності чітко вимовляти та зв'язувати слова і словосполучення, заїкання, нерозбірливість мови через страх критики або кепкування однолітків.

Жертва шкільного булінгу зазвичай переживає широкий спектр емоцій: безпорадність, відчай, страх, гнів, фрустрацію, приниження, самотність, відчуженість та ін. Визначити, що учень переживає подібні стани можна за такими індикаторами як раптова хвороба або прогули, часті зміни настрою, безсоння, відмова від їжі, відчуженість, неухважність, втрата інтересу до школи та навчання, залучення до бійок, зміна кола спілкування, уникнення їдальні та шкільного подвір'я, страх дороги до школи (прохання провести до школи та забрати з неї), наявність синців та подряпин, постійна втрата кишенькових грошей та особистих речей.

Шляхи попередження булінгу в освітньому середовищі

1. Вдосконалення та забезпечення нагляду за дітьми в школі та поблизу неї (необхідна достатня кількість дорослих під час обідів, перерв у разі виникнення конфліктних ситуацій між учнями, що потребують втручання).

2. Залучення учнів до процесу створення та встановлення правил поведінки в класі.

3. Впровадження соціальних підкріплень для бажаної позитивної поведінки та санкцій для небажаної агресивної поведінки.

4. Регулярне проведення «форумів» для учнів з метою розробки, уточнення та оцінки правил антибулінгової поведінки.

5. Проведення зборів для батьків класів (кількох класів) з метою поліпшення сімейної комунікації та інформування стосовно превентивної діяльності школи.

6. Зміна або вдосконалення окремих аспектів поведінки тих учнів, які стали жертвами булінгу або агресорами. Так, бесіди з учнями-агресорами передбачають: роз'яснення, що булінг є неприйнятним; попередження про негативні наслідки для учня у випадку повторних актів скоєння булінгу. Індивідуальні бесіди повинні включати виявлення епізоду булінгу («Як почалась ситуації булінгу?», «Що відбувалось?», «Чим це закінчилось?», «Хто і як брав участь?» тощо). У роботі з жертвами булінгу може надаватися інформація стосовно плану дій вчителя/шкільного психолога/адміністрації щодо покарання агресора; переконання жертви завжди і негайно повідомляти про нові епізоди булінгу працівникам навчального закладу.